

Солоненко Олег,
професор кафедри конституційного права та прав людини,
НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
Груєва Аліна,
студент 3-КН ННІЗДН НАВС

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ: АСПЕКТИ ДОСТУПУ

Конституційне право на інформацію є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване ч. 2 ст. 34 Конституції України [1], а саме, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір.

Ч. 3 ст. 34 Конституції України вказує, що здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Зміст та порядок реалізації конституційного права на інформацію конкретизується та деталізується, зокрема, Законами України «Про звернення громадян» [2], «Про інформацію» [3], «Про доступ до публічної інформації» [4] та іншими нормативно-правовими актами.

У Законі України «Про інформацію» встановлено, що під інформацією розуміється будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. При цьому кожен має право на вільне одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Також Закон закріплює основні принципи інформаційних відносин, серед яких: відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації тощо. Відповідно до Закону право на інформацію охороняється законом та держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Слід звернути увагу на точку зору В. В. Лутковської [5, с. 10-12], обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений. Це означає, що якщо в документі, який запитується, міститься інформація з обмеженим доступом, у відповідь на

запит надається документ, з якого шляхом ретушування вилучено таку інформацію.

Отже, відповідно, Конституцією України і Законом України «Про інформацію» особі гарантується право на вибір способу, форм і джерел отримання інформації. Таке право може бути обмежене лише законом у визначених ч. 3 статтею 34 Конституції України інтересах. Відтак, ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом.

Розглядаючи питання щодо доступу до інформації, слід відмітити Закон України «Про звернення громадян» та Закон України «Про доступ до публічної інформації».

Ч. 1 ст. 3 Закону України «Про звернення громадян» визначає звернення громадян як викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Закон України «Про звернення громадян» передбачає, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Отже способом доступу до інформації, відповідно до означеного закону є – звернення, яке за формою може бути письмовим або усним.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес. Під публічною інформацією мається на увазі відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Зазначимо, що особливістю цього Закону є те, що він не поширюється на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій, а також на відносини у сфері звернень громадян, які регулюються спеціальним законом.

Насамперед варто відзначити, що *право на звернення та право на доступ до публічної інформації* тісно пов'язані між собою. Право на звернення – це викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заява (клопотання) і скарги (ст. 3 Закону України «Про звернення громадян»), до суб'єктів владних повноважень, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації.

Під запитом на інформацію розуміється прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні (ст. 19 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Однак, слід відмітити, що на практиці виникають проблеми щодо розмежування звернення та запиту на інформацію.

Отримавши лист від громадянина, суб'єкту владних повноважень, об'єднанням громадян, підприємствам, установам необхідно звернути увагу в першу чергу, які питання порушуються. Приміром, звернення стосується відстоювання прав і законних інтересів громадянина та пропозицій до діяльності суб'єктів владних повноважень, викриття їх недоліків (зауваження) в роботі, а в запитах на інформацію мова йде про надання публічної інформації, якою володіє або повинен володіти її розпорядник.

Крім того, між зверненням і запитом є відмінності, а саме порядок оформлення, процедура реєстрації та обліку, а також порядок отримання інформації тощо. При цьому, законодавчо встановлені особливості та відмінності при розгляді звернень громадян та запитів на інформацію мають і строки їх розгляду.

Слід відзначити, що звернення розглядаються органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднаннями громадян, посадовими особами безоплатно. Розгляд запитів на інформацію здійснюється безкоштовно.

Однак, якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк в розмірі, визначеному розпорядником в межах граничних норм, встановлених Кабінетом Міністрів України. Якщо розпорядник інформації не встановив розміру плати за копіювання або друк, інформація надається безкоштовно. Проте, при наданні особі інформації про себе та інформації, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання та друк не стягується.

Також, слід звернути увагу на те, що як на звернення, так і на запит особи може бути надана відмова у наданні інформації.

В контексті доступу особи до інформації, зібраної в процесі розгляду її звернення, необхідно також звертати увагу на наступне. Згідно з пунктом 3 частини другої статті 8 Закону України «Про захист персональних даних» [6] суб'єкт персональних даних має право на доступ до своїх персональних даних. Також, у відповідності з частиною шостою статті 16 вказаного вище Закону суб'єкт персональних даних має право на одержання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних з персональними даними, за умови надання інформації, визначеної у пункті 1 частини четвертої цієї статті, крім випадків, встановлених законом. Зокрема, у запиті суб'єкта персональних даних має бути зазначено: прізвище, ім'я та по-батькові, місце проживання (місце перебування) і реквізити документа, що посвідчує особу.

Підсумовуючи наведене, слід відмітити, що системний аналіз відповідних до обраної проблеми положень Конституції України, Законів України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної

інформації», «Про захист персональних даних», вбачається гарантованість кожній особі у відкритості, доступності інформації, шляхом вільного її отримання через звернення чи через запит на інформацію для забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів.

На наш погляд, це дослідження буде корисним під час правозастосовної юридичної практики поліції, а також для підготовки законопроектів у сфері нормативного врегулювання суспільних відносин стосовно конституційного права на інформацію.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. 141 с.
2. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР // *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 47. ст. 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 48. ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // *Відомості Верховної Ради*. 2011. № 32. ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
5. Правові позиції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та судова практика щодо реалізації права на доступ до публічної інформації. К. К.І.С., 2015. 170 с.
6. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI // *Відомості Верховної Ради*. 2010. № 34. ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

Сподинський Олександр,

аспірант кафедри конституційного права та прав людини НАВС

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВИМОГА ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Мова – це засіб вираження національної свідомості, організації суспільного, політичного, культурного та ділового життя, ведення державних справ, встановлення цивілізованих відносин між людьми та їх об'єднаннями, здійснення освітнього процесу тощо.

За даними Всеукраїнського перепису населення, на території країни проживають представники понад 130 народів. Для стабільності та процвітання України важливими є налагодження доброзичливих і дружніх відносин між представниками різних народів і національних меншин, що сприятиме стабільності і процвітання державотворчих процесів і досягненню міжнаціональної злагоди та порозуміння.